

3. FINANČNÉ SLUŽBY V EURÓPSKEJ ÚNII

3.1 Právne východiská ochrany finančného spotrebiteľa

Východiskom ochrany spotrebiteľa je právo Európskej únie. Podľa Barrosu: „jednotný trh bol a naďalej zostáva základným kameňom integrácie a trvalo udržateľného rastu Európy.“ Rôznorodosť a neprehľadnosť nástrojov finančného trhu pri poskytovaní služieb a pri rastúcom množstve poskytovateľov a sprostredkovateľov finančných služieb zvýšila tempo hospodárskeho rastu. So zvyšujúcimi sa príjmami domácností, rástol aj objem voľných finančných prostriedkov. Spotrebiteľia investovali čoraz viac finančné prostriedky. V súvislosti s postupnou integráciou pri poskytovaní finančných služieb v rámci trhov Európskej únie a implementáciou európskej legislatívy do právnych poriadkov jednotlivých členských štátov sa postupne zvyšovala potreba chrániť spotrebiteľa finančných služieb. Hlavným dôvodom bola a ešte stále je informačná i odborná asymetria finančného trhu s poskytovateľmi finančných služieb na jednej strane a so spotrebiteľmi na druhej. Európska legislatíva je tak odrazom úsilia zabezpečiť, aby bol jednotný trh priestorom slobody a príležitostí, ktorý pracuje v prospech všetkých občanov – spotrebiteľov. Zabezpečiť fungovanie finančných služieb v prospech spotrebiteľov v súčasnej ekonomickej klíme je zásadnou zložkou spotrebiteľskej politiky EÚ. Z uvedeného vyplýva, že hlavným východiskom ochrany spotrebiteľa ako takého je právo Európskej únie.

Samotný jednotný trh je dnes súčasťou kontextu, ktorý sa dramaticky zmenil. Na druhej strane účastníci, ktorí sa majú zapojiť do iniciatívy – tvorcovia európskej politiky a zainteresované strany – sú oveľa rôznorodejší a predstavujú širokú škálu priorít a záujmov. Mnohí Európania sa pozerali na jednotný trh – či už sú to občania alebo vedúci politickí predstavitelia – s podozrením a obavami, niekedy dokonca s otvoreným nepriateľstvom. Pôsobia dva trendy, ktoré sa navzájom podopierajú: „únava z integrácie“, ktorá oslabuje túžbu po ešte väčšmi prepojenej Európe a po *jednotnom* trhu, a najnovšie aj „únava z trhu“ spolu so zníženou dôverou v úlohu *trhu*.⁴³

⁴³ Belás, J. a kol.: Management komerčných bánk, bankových obchodov a operácií. 1. vyd. Žilina: Georg, 2010, s. 299.

Oblasť finančných služieb je podrobená únijnej harmonizácii. Ako uvádza sám európsky zákonodarca, finančné služby vyžadujú pre svoju zložitosť a vážne riziká plynúce z ich podstaty podrobné požiadavky vrátane stanovenia pozitívnych povinností obchodníkov.⁴⁴ V Európskej únii neexistuje žiadny kódex subsumujúci a systematizujúci ochranu finančného spotrebiteľa. Hlavným pravidlom je Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/39 / ES z 21. apríla 2004 o trhoch s finančnými nástrojmi, známa pod skratkou „MiFID“.⁴⁵ Kríza finančných nástrojov poukázala na neefektívnosť tohto systému z hľadiska ochrany spotrebiteľa. Európska legislatíva vo veciach ochrany spotrebiteľa je v súčasnosti veľmi rozsiahla.

Za najdôležitejšie sekundárne pramene týkajúce sa spotrebiteľa nielen finančných služieb v súčasnosti považujeme (chronologicky):

- nariadenie Európskeho parlamentu a Rady 524/2013 o riešení spotrebiteľských sporov online,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/11/EÚ o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/83/EÚ o právach spotrebiteľov,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS (ďalej aj ako „Smernica 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere“),
- nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 2006/2004/ES o spolupráci medzi národnými orgánmi zodpovednými za vynucovanie právnych predpisov na ochranu spotrebiteľa smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 („smernica o nekalých obchodných praktikách“),
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/65/ES o poskytovaní finančných služieb spotrebiteľom na diaľku a o zmene a doplnení smerni-

⁴⁴ Čl. 9 preambule smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004.

⁴⁵ MiFID – skratka je z pôvodného anglického názvu „Markets in Financial Instruments Directive“.

ce Rady 90/619/EHS a smerníc 97/7/ES a 98/27/ES (ďalej aj ako: Smernica 2002/65/ES o poskytovaní finančných služieb spotrebiteľom na diaľku),

- nariadenie Rady č. 44/2001/ES o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/31/ES o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode),
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 98/27/ES o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov,
- smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES o ochrane spotrebiteľa vzhľadom na zmluvy na diaľku,
- smernica Rady 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách,
- smernica Rady 85/577/EHS na ochranu spotrebiteľa pri zmluvách uzatváraných mimo prevádzkových priestorov,
- smernica Rady 84/450/EHS o klamlivej a porovnávacej reklame.

3.2 Systém MiFID I a MiFID II

Prvá smernica o trhoch s finančnými nástrojmi (Markets in Financial Instruments Directive – MiFID) bola účinná od novembra 2007 a predstavovala hlavný pilier integrácie finančných trhov v EÚ. Bola prijatá v súlade s Lamfalussyho procesom⁴⁶ a pozostávala z rámcovej smernice (Smernica Európskeho

⁴⁶ Tzv. štvorúrovňový prístup k regulácii, odporúčaný Výborom múdrych pre reguláciu európskych trhov s cennými papiermi, pod vedením baróna Alexandra Lamfalussyho a prijatý Európskou radou v Štokholme v marci 2001, ktorý sa zameriava na účinnejšiu reguláciu trhov s cennými papiermi), ktorý bol podrobnejšie rozvinutý v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1095/2010, ktorým sa zriaďuje Európsky orgán dohľadu (Európsky orgán pre cenné papiere a trhy): na úrovni 1 Európsky parlament a Rada prijímajú v rámci spolurozhodovania smernicu, ktorá obsahuje rámcové zásady a ktorá splnomocňuje Komisiu konajúcu na úrovni 2 prijímať delegované akty (článok 290 Zmluvy o fungovaní Európskej únie C 115/47) alebo vykonávacie akty (článok 291 Zmluvy o fungovaní Európskej únie C 115/47). Pri príprave delegovaných aktov bude Komisia konzultovať s odborníkmi vymenovanými členskými štátmi. Na žiadosť Komisie môže ESMA radiť Komisii o technických podrobnostiach, ktoré sa majú zahrnúť do právnych predpisov úrovne 2. Okrem toho na základe právnych predpisov úrovne 1 sa môže ESMA udeliť právomoc vypracovať návrh regulačných alebo vykonávacích technických predpisov v súlade s člán-

skeho parlamentu a rady 2004/39/ES), vykonávacej smernice (Smernica Európskeho parlamentu a rady 2006/73/ES) a vykonávacieho nariadenia (nariadenie Komisie ES č. 1287/2006). Systém MiFID ustanovil regulačný rámec na poskytovanie investičných služieb zameraných na finančné nástroje (napr. činnosť burzových maklérov, poradenské činnosti, obchodovanie, správa portfólia, upisovanie atď.) bankami a investičnými spoločnosťami a na organizáciu regulovaných trhov, ďalej ustanovila právomoci a povinnosti vnútroštátnych príslušných orgánov vo vzťahu k týmto činnostiam. Uvedená smernica, upravujúca činnosti na trhoch s finančnými nástrojmi bola do nášho právneho poriadku transponovaná novelou zákona č. 566/2001 o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o cenných papieroch“), ktorá nadobudla účinnosť dňa 1. novembra 2007 so šesťmesačným prechodným obdobím. Cieľom implementácie tejto európskej smernice bolo vytvoriť rovnaké podmienky pre investičné služby vo všetkých členských štátoch EÚ, zvýšiť ochranu klientov – investorov, zvýšiť trhovú transparentnosť a vytvoriť efektívnejší kapitálový trh.

Finančného spotrebiteľa – klienta⁴⁷ sa novela dotkla zavedením tzv. kategorizácie klientov do troch skupín podľa ich znalostí, skúseností a v prípade právnických osôb tiež podľa veľkosti a typu spoločnosti:

- neprofesionálni klienti (väčšinou fyzické osoby alebo fyzické osoby podnikatelia),
- profesionálni klienti (napr. veľké nadnárodné spoločnosti, obchodníci s cennými papiermi),
- oprávnené protistrany (napr. banky, poisťovne).

Každá kategória klientov má v zákone o cenných papieroch definovaný spôsob prístupu ku klientovi, rozsah a obsah povinne poskytovaných informácií, stupeň ochrany (napr. neprofesionálni klienti majú najvyšší stupeň ochrany investora, oprávnené protistrany najnižší stupeň ochrany). Povin-

kami 10 a 15 nariadenia o ESMA, ktoré môže prijať Komisia (pričom Rada a Parlament majú právo vzniesť námietku v prípade regulačných technických predpisov). Na úrovni 3. ESMA pracuje aj na odporúčaníach a usmerneníach a porovnáva prax v oblasti regulácie na základe partnerského hodnotenia s cieľom zabezpečiť jednotné vykonávanie a uplatňovanie pravidiel prijatých na úrovniach 1 a 2. Na záver Komisia preveruje, či členské štáty dodržiavajú právne predpisy EÚ, a môže prijať právne opatrenia proti tým členským štátom, ktoré ich nedodržiavajú.

⁴⁷ Systém „MiFID“ operuje v tejto súvislosti s pojmom „klient“, ktorý v zmysle čl. 4 bod. 10 smernice predstavuje každú fyzickú alebo právnickú osobu, pre ktorú investičná spoločnosť poskytuje investičné a/alebo vedľajšie služby.

nosťou zo strany spoločnosti poskytujúcej služby klientovi je zisťovanie vhodnosti a primeranosti klienta formou dotazníkov, kde sa získavajú informácie o klientovi, na základe ktorých je spoločnosť schopná posúdiť, či je príslušný finančný produkt vhodný a primeraný pre klienta z hľadiska jeho skúseností s investovaním, charakteru finančného produktu, finančnej situácie klienta a investičných zámerov. Novela rozšírila rozsah a obsah informácií povinne poskytovaných klientovi. Sú to jednak: informácie o správcovskej spoločnosti a ňou poskytovaných službách, finančných nástrojoch a navrhovaných investičných stratégiách vrátane príslušných poučení a upozornení v súvislosti s rizikami spojenými s investíciami v týchto nástrojoch alebo s konkrétnymi investičnými stratégiami, informácie o ochrane finančných nástrojov alebo peňažných prostriedkov klienta mieste výkonu služby, nákladoch a súvisiacich poplatkoch, ďalej povinnosť informovať o každej významnej zmene informácií, ktorá sa týka investičnej služby alebo vedľajšej služby, ktorú klientovi spoločnosť poskytuje. Spoločnosť je povinná zabezpečiť najlepší možný výsledok realizácie pokynu pre klienta v súlade so Stratégiou vykonávania pokynov a Stratégiou postupovania pokynov, s ktorými je klient oboznámený pred poskytnutím investičných služieb. Produkty spadajúce pod reguláciu MiFID sú akcie, dlhopisy, podielové fondy, vkladové certifikáty, zmenky, opcie, forwardy, swapy, iné deriváty a iné produkty finančných trhov. Služby, ktoré spadajú pod reguláciu MiFID sú najmä: prijímanie a vykonávanie pokynov na finančné nástroje na účet klienta, investičné poradenstvo, riadenie portfólia, zabezpečenie finančných nástrojov na účet klienta, poskytovanie informácií o finančných nástrojoch. Regulácia MiFID sa nevzťahuje na sporiace a termínované účty, termínované vklady, dôchodkové fondy, netermínované obchody s cudzími menami, investičné životné poistenie. Základným cieľom MiFID I bolo prehĺbiť integráciu, konkurencieschopnosť a efektívnosť finančných trhov EÚ. Zrušila možnosť členských štátov požadovať, aby sa všetko obchodovanie s finančnými nástrojmi uskutočňovalo na tradičných burzách a umožnila sa celoeurópska hospodárska súťaž medzi týmito burzami a alternatívnymi miestami obchodovania. Bankám a investičným spoločnostiam sa poskytlo silnejšie „oprávnenie“ poskytovať investičné služby v rámci EÚ, pokiaľ dodržiavajú organizačné a ohlasovacie požiadavky, ako aj komplexné pravidlá určené na zabezpečenie ochrany investorov. Systém MiFID I priniesol do európskeho priestoru kvalitnejšiu hospodársku súťaž medzi jednotlivými miestami obchodovania pri obchodovaní s finančnými nástrojmi, ako aj väčší výber finančných inštitúcií pre investorov. Smernica upravila zriadenie komplexného regulačného systému zastrešujúceho všetky

finančné nástroje dostupné klientom a potenciálnym klientom finančných inštitúcií s hlavným zámerom poskytnutia vyššieho stupňa ochrany predovšetkým pre neprofesionálnych klientov. Aj tento systém mal určité nedostatky. Európsky parlament schválil na svojom plenárnom zasadnutí 16. apríla 2014 zmenu európskej legislatívy upravujúcej fungovanie trhov s finančnými (investičnými) inštrumentmi. Konkrétne ide o Smernicu o trhoch s finančnými nástrojmi (Markets in Financial Instruments Directive, MiFID II) a nariadenie o trhoch s finančnými nástrojmi (MiFIR), spoločne tiež označované ako regulácia MiFID II.

MiFID II zavádza právny rámec pre štruktúru trhu, ktorý sa usiluje o to, aby tam, kde je to vhodné, prebiehalo obchodovanie cez regulované platformy. Zvyšuje transparentnosť trhu a prvýkrát zavádza princíp transparentnosti pre iné ako akciové nástroje ako sú dlhopisy a deriváty. Zavádza posilnenie právomocí v oblasti dohľadu a zosúladené programy operácií s komoditnými derivátmi. Prínos by mal spočívať v lepších podmienkach pre hospodársku súťaž, v realizácii obchodov s finančnými inštrumentmi a ich následnom vysporiadaní. Zavedie určité obmedzenia algoritmického obchodovania. Silnejšia ochrana investorov je dosiahnuť zavedenie lepších organizačných požiadaviek, ako je ochrana majetku klienta alebo proces správy produktu. MiFID posilňuje existujúci režim, aby bolo zabezpečené ukladanie efektívnych a harmonizovaných administratívnych sankcií. Harmonizovaný režim pre poskytovanie prístupu na trhy EÚ firmám z tretích krajín bude založený na základe posúdenia rovnocennosti jurisdikcie tretích krajín zo strany Komisie. Po tomto schválení smernice Európskym parlamentom bude nasledovať formálne schválenie Radou Európskej únie. Regulácia MiFID II je ďalej sprevádzaná Nariadením o zneužívaní trhu (Regulation on insider dealing and market manipulation, MAR) a Smernicou o trestnoprávných sankciách za zneužitie trhu (Directive on criminal sanctions for insider dealing and market manipulation, MAD). Návrhy týchto legislatívnych predpisov boli formálne schválené Radou 14. apríla 2014. Smernica nadobudne účinnosť v januári 2017.

3.3 Smernica 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere

O dve desaťročia neskôr po prijatí prvej smernice o spotrebiteľskom úvere v roku 1987⁴⁸ bola prijatá smernica 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere (ďalej len „smernica o spotrebiteľskom úvere“) a členské štáty boli povinné transponovať jej znenie do svojich právnych poriadkov do 11. júna 2010. Od toho času bola prijatá aj smernica 2011/90/EÚ⁴⁹ s cieľom zabezpečiť, aby sa pri výpočte ročnej percentuálnej miery nákladov presnejšie zohľadnili výrobky predávané na trhu a taktiež uverejnila pokyny a usmernenia k uplatňovaniu smernice o spotrebiteľskom úvere, ktoré sa týkali nákladov a ročnej percentuálnej miery nákladov. Hlavným cieľom smernice o spotrebiteľskom úvere je poskytnúť spotrebiteľovi vysokú mieru ochrany a zabezpečiť tak jeho dôveru, umožniť voľný cezhraničný pohyb úverových ponúk a zabrániť narušeniu hospodárskej súťaže, ktoré vyplýva z rozdielov vo vnútroštátnych právnych predpisoch týkajúcich sa spotrebiteľského úveru. Účelom smernice nie je nabádať spotrebiteľov, aby si brali viac úverov, ale poskytnúť im všetky potrebné informácie a práva, aby sa mohli dôkladne rozhodnúť, kým si vezmú úver.

Výnimky z rozsahu pôsobnosti tejto smernice tvoria zmluvy o úvere:

- zabezpečené buď hypotékou alebo iným porovnateľným zabezpečením, ktoré sa v členskom štáte bežne používa na nehnuteľný majetok, alebo sú zabezpečené právom týkajúcim sa nehnuteľného majetku podľa [čl. 2 ods. 2 písm. a)] smernice o spotrebiteľskom úvere,
- ktorých účelom je nadobudnutie alebo zachovanie vlastníckych práv k pozemku alebo existujúcej alebo projektovanej stavbe [čl. 2 ods. 2 písm. b)] smernice o spotrebiteľskom úvere.

Do rozsahu pôsobnosti smernice o spotrebiteľskom úvere nepatria ani zmluvy o úvere zahrňajúce sumu v celkovej výške menej ako 200 eur alebo viac ako 75 000 eur. Členské štáty však môžu dobrovoľne rozšíriť rozsah tejto smernice na zmluvy o úvere, ktoré nepatria do rozsahu jej pôsobnosti. Osemnásť členských štátov, medzi nimi aj Slovensko, využilo možnosť uvedenú v článku 2 ods. 6 smernice o spotrebiteľskom úvere týkajúcu sa uplatňo-

⁴⁸ Smernica Rady 87/102/EHS z 22. decembra 1986 o aproximácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení členských štátov, ktoré sa týkajú spotrebiteľského úveru (Ú. v. ES L 42, 12. 2. 1987).

⁴⁹ Smernica Komisie 2011/90/EÚ zo 14. novembra 2011, ktorou sa mení a dopĺňa časť II prílohy I k smernici Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES stanovujúca dodatočné predpoklady na výpočet ročnej percentuálnej miery nákladov.

vania len niektorých ustanovení smernice o spotrebiteľskom úvere na zmluvy o úvere, v ktorých sa stanovuje možnosť dohody medzi veriteľom a spotrebiteľom o odložení platby alebo spôsobe splácania, ak spotrebiteľ neplní svoje záväzky vyplývajúce z pôvodnej zmluvy o úvere. Účelom tejto regulačnej možnosti je podnietiť poskytovateľov úverov, aby hľadali vzájomne prospešnejšie riešenie, pričom spotrebiteľ môže odložiť platbu, alebo ustanoviť iné spôsoby splácania. Čl. 5 ods. 6 smernice vyžaduje, aby veritelia a sprostredkovatelia úveru poskytli spotrebiteľovi primerané vysvetlenie, aby mohol posúdiť, či ponúkaná zmluva o úvere spĺňa jeho potreby a zodpovedá jeho finančnej situácii. Členské štáty môžu zmeniť spôsob a mieru poskytovania takejto pomoci i jej príjemcu. Je totiž bežnou praxou,⁵⁰ že spotrebiteľia uzatvoria zmluvu, ktorá nezodpovedá ich potrebám. Riadne vykonávanie požiadaviek na informácie pred uzavretím zmluvy vo všeobecnosti, a najmä tohto ustanovenia, je preto veľmi dôležitým preventívnym opatrením. Zo štúdie Ipsos a London Economics o fungovaní trhu v oblasti spotrebiteľského úveru v Európe vyplýva, že v dôsledku finančnej krízy domácnosti znižovali dlh svojich spotrebiteľských úverov, veritelia sprísnilí úverové kritériá a nesplatený dlh spotrebiteľského úveru sa znížil z 9,1 % HDP v roku 2009 na 8,2 % na konci roka 2011. Spotrebiteľský úver vedený v zahraničnej mene predstavuje pre spotrebiteľov ďalšie riziko a je bežný v niektorých členských štátoch, ktoré spravidla nie sú členmi eurozóny. Z členských štátov jedine Rakúsko vykázalo spotrebiteľský úver v akejkoľvek cudzej mene. Veľkú časť úveru v cudzej mene tvoria tzv. americké hypotéky (tzv. spotrebné úvery zabezpečené záložným právom, ktoré sú bežné v mnohých členských štátoch východnej a strednej Európy, alebo hypotekárnymi úvermi. Ich sadzby sú tiež kolísavé z dôvodu meniacich sa výmenných kurzov).

V čase finančnej krízy celková hodnota spotrebiteľských úverov v niekoľkých členských štátoch v posledných rokoch klesla. K vykonávaniu uvedenej smernice došlo v čase finančnej krízy, ktorá ovplyvnila trh spotrebiteľských úverov. Veritelia sú obozretnejší pri poskytovaní úverov a dlžníci uprednostňujú namiesto nových úverov splatenie existujúcich úverov. Táto pochopiteľná reakcia na vonkajšie okolnosti viedla k obmedzeniu potenciálneho vplyvu, ktorý by Smernica o spotrebiteľskom úvere mohla mať na cezhraničné poskytovanie úverov, a tým na ďalšiu integráciu jednotného trhu s úvermi. Fiktívne nakupovanie preukázalo, že veritelia nedodržiavajú niektoré ustanovenia smernice o spotrebiteľskom úvere. Vzťahuje sa to na reklamy a in-

⁵⁰ Vec C-76/10, Pohotovosť s. r. o./Iveta Korčkovská, najmä body 23–25.

formácie pred uzavretím zmlúv a splnenie povinnosti informovať spotrebiteľov o ich právach (najmä pokiaľ ide o právo na odstúpenie od zmluvy počas prvých 14 dní a o právo na predčasné splatenie úveru). V spotrebiteľskom prieskume sa preukázalo, že spotrebiteľia čelia problémom pri uplatňovaní týchto práv. Finančné povedomie spotrebiteľov ešte stále nie je dostatočné. Okrem toho majú obmedzené vedomosti o svojich právach a o ustanoveniach uvedených v zmluvách. V tejto súvislosti je dôležité zabezpečiť, aby poskytovatelia úverov prispôsobili svoje vysvetlenia potrebám dlžníkov alebo úrovni ich vzdelania.⁵¹

V súčasnosti u nás zažívajú „boom“ konsolidačné úvery, slúžiace na refinancovanie existujúcich úverov a pôžičiek. Ide o úvery určené priamo na vyplatenie iných úverov, s cieľom nižšej úrokovej sadzby, pevnej úrokovej sadzby alebo pohodlnosti jednej mesačnej splátky. Konsolidačný úver je výhodný vtedy, ak je zafixovaný nižšou úrokovou mierou ako všetky existujúce úvery spolu. Podľa Výročnej správy NBS za rok 2014 úvery poskytnuté na splatenie starých úverov predstavovali približne 40 % z celkovej novej produkcie. Takýto vývoj rastu úverov je dôležitý aj z pohľadu rastúcej zadlženosti domácností. Celkový rast úverov bol ťahaný úvermi na bývanie a spotrebiteľskými úvermi s medziročnou dynamikou 13,5 %, resp. 20 %. V porovnaní s krajinami EÚ patrí Slovensko medzi krajiny s najväčším rastom úverov poskytnutým domácnostiam. Hlavnou príčinou boli pravdepodobne klesajúce úrokové sadzby, ktoré boli aj dôvodom vysokej miery refinancovania.⁵²

3.4 Smernica 2002/65/ES o poskytovaní finančných služieb spotrebiteľom na diaľku

Základná právna úprava ochrany spotrebiteľa pre oblasť finančných trhov a produktov poskytovaných v Európskej únii je zakotvená v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2002/65/ES z 23. septembra 2002 o poskytovaní finančných služieb spotrebiteľom na diaľku a o zmene a doplnení smernice Rady 90/619/EHS a smerníc 97/7/ES a 98/27/ES, (ďalej len „smernica o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku“), ktorú nasledovala smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005

⁵¹ Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade o vykonávaní smernice 2008/48/ES o zmluvách o spotrebiteľskom úvere zo dňa 14. 5. 2014.

⁵² Výročná správa NBS za rok 2014 dostupné online: <<http://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-nbs/vyrocnna-sprava>>.

o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernica Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (ďalej len „smernica o nekalých obchodných praktikách“). Cieľom prvej smernice je aproximácia legislatívy členských štátov, týkajúcich sa poskytovania finančných služieb na diaľku. Pôsobnosť tejto smernice je pomerne obsiahla, vzťahuje sa iba na finančné služby a produkty poskytované na diaľku. Transpozícia uvedených smerníc vyústila v prijatie zákona č. 266/2005 o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku“), ktorý upravuje ochranu spotrebiteľa pri finančných službách poskytovaných dodávateľom prostredníctvom prostriedkov diaľkovej komunikácie na základe zmluvy na diaľku a uzavieranie zmluvy na diaľku, pričom zmluvou na diaľku sa rozumie zmluva medzi dodávateľom a spotrebiteľom o poskytnutí finančnej služby výlučne prostredníctvom prostriedkov diaľkovej komunikácie. Za prostriedok diaľkovej komunikácie prostriedok, ktorý bez súčasného fyzického kontaktu dodávateľa a spotrebiteľa možno použiť pri poskytovaní finančnej služby na diaľku, najmä elektronická pošta, telefón, fax, adresný list, ponukový katalóg. Zákon upravuje finančné služby bankového, úverového, poisťového, dôchodkového, investičného alebo platobného charakteru. Cieľom transponovanej smernice je zvýšenie ochrany finančného spotrebiteľa súvisiaceho s uzatváraním zmlúv, napr. prostredníctvom internetu. Dodávateľ takejto služby je povinný oznámiť spotrebiteľovi informácie podľa ods. 1 zreteľným a zrozumiteľným spôsobom vhodným pre použitý prostriedok diaľkovej komunikácie v súlade so zásadami dobrých mravov a v súlade so zásadami poctivého obchodného styku tak, aby bol zrejмый obchodný účel týchto informácií; informácie musia byť aktuálne, úplné a pravdivé. Tkáč v tejto súvislosti dodáva, že príkladom sú najmä zmluvy uzatvárané cez internet, typické pre západoeurópske krajiny, kde je pre občana bežné uzatvorenie zmluvy vyplnením on-line formulára, prevodom finančnej čiastky na účet a následné využívanie finančného produktu spočívajúceho napr. z poisťovej zmluvy, koncesionárskej zmluvy atď.

3.5 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/17/EÚ o zmluvách o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností určených na bývanie

V úvode môžeme skonštatovať, že smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/17/EÚ o zmluvách o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností určených na bývanie (ďalej len „smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností“) je priamym dôsledkom hypotekárnej krízy, ktorá vypukla v roku 2008 najskôr v Spojených štátoch amerických a neskôr zavítala aj k nám do Európy. Napriek skutočnosti, že Európska komisia s cieľom zabezpečiť fungovanie jednotného trhu sa zaoberala trhom s hypotekárnymi úverami ešte pred vypuknutím samotnej krízy a v roku 2007 vydala Bielu knihu o integrácii trhov Európskej únie s hypotekárnymi úvermi.⁵³ V knihe presne identifikovala oblasti, ktoré majú bezprostredný vplyv na zodpovedné poskytovanie a prijímanie úverov, t. j. poskytovanie predzmluvných informácií, poradenstvo, posúdenie bonity klienta, predčasné splatenie a sprostredkovanie úveru. Komisia následne po vypuknutí krízy vydala v roku 2009 Oznámenie Komisie s cieľom urýchliť oživenie európskej ekonomiky.⁵⁴ „Soft law“ však v tomto prípade situáciu nevyriešilo (nesplnilo ani základný cieľ – vytvorenie jednotného trhu), a tak Komisia zvolila ďalší postup v podobe smernice, ktorá by jednotne upravila základné obsahové náležitosti zmluvy o hypotekárnom úvere a fakticky tak zaviedla jednotné pravidlá pre trh s hypotekárnymi úvermi. Cieľom tejto smernice o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností je zabezpečiť, aby sa na spotrebiteľov uzatvárajúcich zmluvy o úvere na nehnuteľnosti vzťahovala vysoká úroveň ochrany. Napriek tomu, že smernica sa vzťahuje na zmluvy, ktoré sa výhradne alebo prevažne týkajú nehnuteľností určených na bývanie (t. j. zmluvy o úvere zabezpečené záložným právom k nehnuteľnosti určenej na bývanie a zmluvy o úvere, ktorých účelom je nadobudnutie alebo zachovanie vlastníckeho práva k nehnuteľnosti), súčasne umožňuje členským štátom prijať opatrenia na to, aby rozšírili ochranu spotrebiteľov v zmysle smernice o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností aj na zmluvy o úvere týkajúce sa iných foriem nehnuteľností, alebo iné typy úveru. Na druhej strane smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností sa nevzťahuje na určité zmluvy o úvere, ak úver poskytuje zamestnávateľ svojim zamestnancom (podľa

⁵³ Biela kniha o integrácii trhov EÚ s hypotekárnymi úvermi KOM (2007) 807.

⁵⁴ Oznámenie Komisie nazvané Stimuly na oživenie hospodárstva v Európe KOM (2009) 114.

smernice 2008/48/ES). Rovnako by sa smernica nemala vzťahovať na úvery, ktoré sú splatené z výnosu z predaja predmetnej nehnuteľnosti, ako aj produkty financovania založené na zaistenie nehnuteľností alebo iné ekvivalentné špecializované produkty, reverzné úvery na bývanie alebo celoživotné hypotéky zostávajú taktiež mimo rámca tejto smernice, pretože nesubsumujú poskytnutie úveru. Vzťahuje sa ale na zaistené úvery, cieľom ktorých je zjednodušiť nákup nehnuteľností vrátane tých, ktoré nevyžadujú splatenie istiny alebo tých, ktoré poskytujú finančný most medzi predajom jednej nehnuteľnosti a uskutočnením nákupu inej. Smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností, až na niektoré výnimky, veriteľom výslovne zakazuje viazanie produktov a umožňuje iba možnosť vytvárania balíkov produktov.

Základný rámec smernice o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností je odvodený zo smernice o zmluvách o spotrebiteľskom úvere. Informácie obsiahnuté v reklame na zmluvy o úvere na nehnuteľnosti určené na bývanie by mali byť spotrebiteľovi poskytované pomocou vzorového príkladu. Veriteľom a sprostredkovateľom úverov stanovuje smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností pomerne rozsiahly súbor informačných povinností, a to vrátane poskytovania predzmluvných informácií o ponúkanom úvere, t. j. pomocou štandardizovaného informačného prehľadu. Na základe takto získaných informácií bude mať spotrebiteľ k dispozícii určitý čas (najmenej 7 dní) na to, aby si porovnal iné ponúkané úvery na trhu, posúdenie ich dôsledkov a prijatie kvalifikovaného rozhodnutia. Počas celého trvania tejto „lehoty na premyslenie“ bude ponuka pre veriteľa záväzná, pričom spotrebiteľ bude mať právo kedykoľvek počas tejto lehoty ponuku prijať, alebo odmietnuť. Rovnako ako pri poskytovaní spotrebiteľských úverov by veritelia mali posudzovať bonitu spotrebiteľa skôr, než poskytnú úver. Táto smernica, po vzore svojej staršej sestry, stanovuje podmienky pre zabezpečenie príslušného povolenia, registráciu a dohľad nad všetkými veriteľmi poskytujúcimi úvery na bývanie a požiadavky na zriadenie a prístup k mechanizmom pre mimosúdne riešenie sporov z týchto zmlúv vyplývajúcich. Smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností určuje presný vzorec na výpočet ročnej percentuálnej miery nákladov, ktorá musí byť oznámená spotrebiteľovi už v rámci poskytovania tzv. predzmluvných informácií.

V zmysle smernice o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností už nebudú môcť veritelia pýtať od spotrebiteľov neprimerane vysoké poplatky spojené napr. s predčasným splatením úveru. Veriteľ si môže uplatniť nárok na finančnú náhradu, no táto musí byť adekvátna jeho skutočným

nákladom spojeným s predčasným splatením a v žiadnom prípade nesmie byť akousi pokutou pre spotrebiteľa za predčasné splatenie úveru. Európsky parlament tiež zdôraznil pravidlo, že viazaný predaj zmluvy o úvere a ďalších príbuzných produktoch nie je dovolený, okrem prípadov, kedy finančnú službu či produkt nie je možné ponúknuť samostatne, pretože je súčasťou úveru. V iných prípadoch môžeme považovať za odôvodnené, ak veriteľ ponúka zmluvu o úvere spolu v balíčku s platobným účtom, sporiacim účtom, investičným produktom alebo produktom penzijným. Okrem uvedeného, smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností obsahuje aj ďalšie minimálne štandardy či odporúčania pre členské štáty v oblasti ochrany spotrebiteľov pri poskytovaní úverov týkajúcich sa nehnuteľností slúžiacich na bývanie. Spotrebiteľia sa v zmysle Smernice nemôžu vzdať práv, ktoré im táto smernica priznáva. Členské štáty zároveň musia zabezpečiť, aby ich opatrenia, ktoré prijímajú pri preberaní smernice, nemohli byť obchádzané.

Smernica o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností je podľa nášho názoru veľmi pozitívnym krokom, lebo súčasná vnútroštátna právna úprava spotrebiteľa hypotekárneho úveru zaostávala za súčasnou úpravou spotrebiteľských úverov. Problémom sú najmä neprimerane vysoké poplatky spojené s predčasným splatením úveru, či viazanie finančných produktov. Jej cieľom je rozvoj transparentnejšieho, efektívnejšieho a konkurencieschopnejšieho vnútorného trhu prostredníctvom konzistentných, flexibilných a spravodlivých zmlúv o úvere týkajúcich sa nehnuteľností a zároveň by sa mala podporovať udržateľnosť poskytovania a prijímania úverov a finančné začleňovanie, a tým zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľov. K súčasnému stavu transpozície tejto smernice môžeme uviesť, že vláda Slovenskej republiky uložila podpredsedovi vlády a ministrovi financií predložiť na rokovanie vlády návrhy právnych predpisov, ktorými sa zabezpečí prebratie smernice o zmluvách o úvere pre spotrebiteľov týkajúcich sa nehnuteľností určených na bývanie do dňa 30. 11. 2015.

3.6 Smernica Rady 93/13/EEC z 5. apríla 1993 o neprimeraných podmienkach v spotrebiteľských zmluvách

Smernica Rady 93/13/EEC z 5. apríla 1993 o neprimeraných podmienkach v spotrebiteľských zmluvách (ďalej aj ako: „smernica o neprimeraných podmienkach“), ktorá obsahuje všeobecnú úpravu ochrany spotrebiteľa a na ňu

nadväzujú ďalšie smernice týkajúce sa špecifických tovarov a služieb. Podľa Bejčka však smernicu o neprimeraných podmienkach možno považovať za všeobecnú úpravu európskej ochrany spotrebiteľa.⁵⁵ Smernica o nekalých podmienkach upravuje jeden z najvýznamnejších inštitútov zmluvného práva súčasnosti, a to obsahovú kontrolu štandardných, resp. formulárových zmlúv. Smernica ukladá členským štátom povinnosť zabezpečiť ochranu spotrebiteľa pred nekalými, resp. neprijateľnými klauzulami v zmluvách, na tvorbe ktorých sa spotrebiteľ nepodieľal, a ktoré zásadným spôsobom zhoršujú jeho postavenie. Problematike štandardných zmlúv sa bližšie venujeme v kapitole 6. tejto práce. Podľa Csacha ochranu poskytovanú touto smernicou môžeme nazývať obsahovou kontrolou zmluvy.⁵⁶ Podľa čl. 1 ods. 1 účelom tejto smernice bolo zblížiť právne predpisy regulujúce neprimerané podmienky v zmluvách medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi. Cieľom harmonizácie v tejto oblasti bolo jednak zlepšenie právneho postavenia spotrebiteľa v rámci Spoločenstva a súčasne napomôcť realizácii jednotného vnútorného trhu. Pozitívny vplyv sa rovnako očakával aj na strane súťažiteľov, čo vyplývalo najmä zo prehľadnenia úpravy ochrany spotrebiteľa, odstránenia prekážok jednotného vnútorného trhu na strane ponuky (podnikateľov). V tejto súvislosti Bejček uvádza, že harmonizácia mala prispieť k tvorbe určitých štandardov pre spotrebiteľa, ale zároveň, v konečnom dôsledku, odstrániť najmä psychické prekážky jednotného vnútorného trhu na strane dopytu (spotrebiteľov). Európska legislatíva v tomto prípade zvolila tzv. minimálnu harmonizáciu prostredníctvom smerníc, čo v praxi znamená, že štátom zostala možnosť prijať i prísnejšiu národnú úpravu, ktorá by zaistila najvyšší stupeň ochrany spotrebiteľa.⁵⁷ Dôsledkom sú pretrvávajúce rozdiely v právnych poriadkoch a je otázne, či sa jeden z cieľov harmonizácie, t. j. odstránenie prekážok v obchodovaní naprieč Európskou úniou podarilo naplniť. Výnimkou zo zásady minimálnej harmonizácie je právna úprava zodpovednosti za škodu spôsobenú chybným (vadným) výrob-

⁵⁵ Bejček, J.: Ochrana spotrebiteľa alebo i pokrytecky zastřená ochrana věrolomnosti? In: Právní rozhledy 13–14/2013, s. 477.

⁵⁶ Csach, K.: Spotřebitelské zmluvy v aplikačnej praxi, Justičná akadémia Slovenskej republiky, 7.–8. september 2011 dostupné online: <<http://Národná banka Slovenska.ja-sr.sk/files/Spotrebiteľske%20zmluvy%20v%20aplikacnej%20praxe>>.

⁵⁷ čl. 8 Smernice o neprimeraných podmienkach: „Členské štáty môžu prijať alebo ponechať najprísnejšie ustanovenia kompatibilné s medzinárodnou zmluvou v oblasti pokrytej touto smernicou na zabezpečenie maximálnej úrovne ochrany spotrebiteľa.“

kom, alebo úprava nekalých obchodných praktík, ktoré predstavujú tzv. úplnú harmonizáciu.⁵⁸

3.7 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/114/ES z 12. decembra 2006 o klamlivej a porovnávacjej reklame

Smernica o klamlivej reklame (84/450/EHS), ktorá sa týkala medzipodnikových transakcií, ako aj transakcií medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi, bola zrušená a jej zmeny a doplnenia obsiahnuté najmä v smernici 97/55/ES o klamlivej reklame s cieľom zahrnúť porovnávaciu reklamu, boli konsolidované v jednom právnom akte: v smernici o klamlivej a porovnávacjej reklame (2006/114/ES), ktorá sa vzťahuje len na medzipodnikové transakcie. Okrem tejto smernice bola prijatá smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (ďalej len „smernica o nekalých obchodných praktikách“), ktorá sa zameriava na vzťahy medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi. Cieľom oboch týchto smerníc bolo zvýšiť dôveru spotrebiteľov k cezhraničným transakciám a vytvoriť väčšiu právnu istotu pre podniky v súvislosti s prijateľnosťou rôznych obchodných praktík a reklamy na vnútornom trhu. Zatiaľ čo smernica o klamlivej a porovnávacjej reklame nemala priniesť nijaké dôležité zmeny v porovnaní s predchádzajúcimi právnymi predpismi, smernica o nekalých obchodných praktikách obsahuje viacero podstatných zmien v súvislosti s reguláciou obchodných praktík pri transakciách medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi. Konkrétne sa v nej uvádza „čierny zoznam“ obchodných praktík, ktoré by mali byť zakázané za každých okolností a zavádza viacero originálnych koncepcií ako je „profesionálna starostlivosť“, ktoré sú novými prvkami ochrany spotrebiteľa pred nekalými obchodnými praktikami. Smernica o nekalých obchodných praktikách okrem toho predstavuje nový prístup v oblasti spotrebiteľského práva EÚ tým, že poskytuje podmienky pre

⁵⁸ Csach, K.: Spotrebiteľské zmluvy v aplikačnej praxi, Justičná akadémia Slovenskej republiky, 7.–8. september 2011 dostupné online: <<http://Národná banka Slovenska.ja-sr.sk/files/Spotrebiteľske%20zmluvy%20v%20aplikacnej%20praxe>>.

maximálnu harmonizáciu v záujme ochrany spotrebiteľa pred nekalými obchodnými praktikami.

3.8 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu

Úvodom je potrebné si uvedomiť, že každý z 500 miliónov občanov Európy je zároveň aj spotrebiteľom. Spotrebiteľia predstavujú hnaciu silu európskeho hospodárstva a jednotného trhu. Spotrebiteľské výdavky predstavujú až 56 % HDP Európskej únie.⁵⁹ Európska ochrana spotrebiteľa sa odvíja od dvoch základných zásad vymedzených v Zmluve o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ):

- Čl. 169 ZFEÚ (čl. 153 ZES) „*Únia v snahe podporiť záujmy spotrebiteľov a zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľov prispieva k ochrane ich zdravia, bezpečnosti a hospodárskych záujmov spotrebiteľov, ako aj k podpore ich práva na informácie, osvetu a vytváranie združení na ochranu ich záujmov.*“
- Článok 12 ZFEÚ (čl. 153 ods. 2 ZES) „*Požiadavky ochrany spotrebiteľa sa zohľadnia pri definovaní a uskutočňovaní iných politík a činností EÚ.*“

Pojem obchodné praktiky je vymedzený v čl. 2 písm. d) Smernice o nekalých obchodných praktikách a predstavujú „*akékoľvek konanie, opomenutie, spôsob správania alebo vyjadrenie, obchodná komunikácia vrátane reklamy a marketingu obchodníka priamo spojené s podporou, predajom alebo dodávkou produktu spotrebiteľom*“. Obchodné praktiky sa vyskytujú nielen počas štádia marketingu a predaja alebo dodávky, ale aj po predaji.⁶⁰ Vymedzenie sa vzťahuje aj na, v súčasnosti veľmi aktuálne, internetové obchodné praktiky v sociálnych médiách alebo na webových stránkach porovnávajúcich ceny. Do úvahy je potrebné vziať skutočnosť, že sociálne médiá, ktoré zahŕňajú blogy, stránky sociálnych sietí, sa stali dôležitými prostriedkami pre obchodné praktiky, najmä skryté obchodné praktiky. Obchodníci ich niekedy využívajú na propagáciu a reklamu svojich produktov.⁶¹ Na skutočnosť, že predaj

⁵⁹ Aktívne zapojenie spotrebiteľov v rámci jednotného trhu môže znásobiť hospodársky rast a pomôcť Európskej únii prekonať následky hospodárskej krízy.

⁶⁰ (čl. 3 ods. 1) a KOM (2003) 356 v konečnom znení.

⁶¹ Uznesenie Európskeho parlamentu z 13. januára 2009 o transpozícii, vykonávaní a presadzovaní smernice 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu a smernice 2006/114/ES o klamlivej a porovnávacej

prostredníctvom sociálnych sietí je novým fenoménom ťažiacim z anonymity predávajúceho, poukázala vo Výročnej správe za rok 2014 Slovenská obchodná inšpekcia.⁶² V čl. 2 písm. c) Smernice o nekalých obchodných praktikách je vymedzený produkt ako „akýkoľvek tovar alebo služba vrátane nehnuteľností, práva a záväzku“. Toto vymedzenie je konštantné s vymedzením produktu v smernici o klamlivej a porovnávacej reklame a v návrhu smernice o právach spotrebiteľov.⁶³

Nekalé obchodné praktiky významným spôsobom poškodzujú spotrebiteľa a môžu viesť až k narušeniu jednotného vnútorného trhu, narušeniu hospodárskej súťaže, ako aj k zníženiu konkurencieschopnosti jednotlivých vnútroštátnych trhov členských štátov Európskej únie. Európska únia prijíma ucelený súbor opatrení s cieľom ochrany zdravia, bezpečnosti a hospodárskych záujmov spotrebiteľov, ako aj v záujme podpory ich práva na informácie a osvetu. Časť zo spotrebiteľských právnych predpisov je úplne harmonizovaná.⁶⁴ Medzi takéto oblasti patria aj pravidlá o nekalých obchodných praktikách, resp. od roku 2014 aj právo odstúpiť od zmluvy uzatvorenej na diaľku v rámci 14-dňovej lehoty. Čím viac spotrebiteľov dokáže robiť informované rozhodnutia, tým väčší vplyv môžu mať na posilnenie jednotného trhu a stimuláciu rastu. S rozvojom Európskej únie sa čoraz viac zvyšuje aj potenciál vnútorného trhu. Mnohé bariéry vnútorného trhu spočívajúce v cezhraničnom obchode⁶⁵ boli európskou legislatívnou činnosťou odstránené a podnikom a spotrebiteľom sa otvorili nové možnosti. Jedným z takýchto opatrení bolo aj prijatie Smernice o nekalých obchodných praktikách. Jej primárnym cieľom bolo zabezpečiť, aby spotrebiteľia neboli klamaní ani vystavovaní agresívnemu marketingu, aby všetky tvrdenia obchodníkov v EÚ boli jednoznačné, presné a zdôvodnené, a na základe toho budú mať spotrebiteľia možnosť uvážene sa rozhodnúť na základe svojich skutočných potrieb. Smernica o nekalých obchodných praktikách bola prijatá práve kvôli preko-

reklame dostupné online: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0008+0+DOC+XML+V0//SK>>.

⁶² Pozri bližšie Výročná správa Slovenskej obchodnej inšpekcie za rok 2014. s. 21.

⁶³ Poučenie o implementácii/uplatňovaní smernice 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách zo dňa 3. 12. 2009.

⁶⁴ Účinky úplnej harmonizácie smernice boli vysvetlené vo veci „Total Belgium“ [...] „členské štáty nemôžu prijať prísnejšie opatrenia ako tie, ktoré ustanovuje uvedená smernica, a to ani s cieľom dosiahnuť vyššiu úroveň ochrany spotrebiteľov“. Spojené veci C-261/07 VTB-VAB NV/Total Belgium a C-299/07 Galatea BVBA/Sanoma Magazines Belgium NV.

⁶⁵ Napr. v prípade cezhraničných transakcií, boli/sú spotrebiteľia zdržanlivejší, lebo sa obávajú, že nebudú mať zaručenú rovnakú mieru ochrany ako vo svojej krajine, alebo ich matú odlišné právne predpisy v iných členských štátoch.

naniu tejto prekážky rozvoja vnútorného trhu v Európe. Spoločnou legislatívou nahrádza množstvo predpisov v rôznych krajinách, pričom jasne a zreteľne definuje znaky nekalej obchodnej praxe.

Smernica bola jednou z hlavných iniciatív, ktoré sa realizujú s cieľom vykonať Európsky program pre spotrebiteľov.⁶⁶ Účelom aplikácie ustanovení smernice je zabezpečiť dostatočne pružný právny rámec, ktorý bude reagovať na nové praktiky predaja, výroby a marketingové postupy. Smernica má horizontálnu povahu a zahŕňa transakcie medzi podnikmi a spotrebiteľmi (B2C) týkajúce sa tovarov a služieb uskutočňované jednak tradičným spôsobom (off-line), ako aj prostredníctvom internetu (on-line). Slovenská republika transponovala Smernicu o nekalých obchodných praktikách načas, t.j. do 12. júna 2007,⁶⁷ Španielsko na rozdiel od Slovenska vykonalo transpozíciu ako posledné v roku 2009. Niektoré členské štáty začlenili smernicu do svojich existujúcich právnych predpisov: do zákonov proti nekalej súťaži (Nemecko, Rakúsko, Dánsko, Španielsko), spotrebiteľských kódexov (Francúzsko, Taliansko, Bulharsko, Česká republika, Malta), do občianskeho zákonníka (Holandsko) alebo do osobitných existujúcich právnych aktov (Belgicko, Fínsko a Švédsko).⁶⁸ Ostatné členské štáty prijali nové právne predpisy ad hoc, ktorými transponujú Smernicu o nekalých obchodných praktikách takmer v doslovnom znení (Spojené kráľovstvo, Portugalsko, Rumunsko, Maďarsko, Cyprus, Poľsko, Slovinsko, Slovensko, Estónsko, Írsko, Luxembursko, Lotyšsko, Litva a Grécko). V čl. 3 ods. 9 Smernice o nekalých obchodných praktikách sa ustanovuje dôležité obmedzenie charakteru úplnej harmonizácie smernice o nekalých obchodných praktikách, pričom sa uvádza, že „vo vzťahu k finančným službám definovaným v smernici 2002/65/ES a vo vzťahu k nehnuteľnostiam môžu členské štáty ukladať požiadavky, ktoré sú reštriktívnejšie alebo normatívnejšie ako táto smernica v oblasti, ktorú aproximuje.“ Na uvedené dve odvetvia sa preto uplatňuje zásada minimálnej harmonizácie, čo v praxi znamená, že členské štáty môžu ustanoviť v týchto dvoch odvetviach pravidlá, ktoré prekračujú ustanovenia smernice, pokiaľ sú v súlade s ostatnými právnymi predpismi Európskej únie. Jedným z cieľov našej práce je aj analýza najčastejších nekalých obchodných praktík vo finan-

⁶⁶ Pozri Európsky program pre spotrebiteľov, opatrenie 3 (modernizácia spotrebiteľského acquis).

⁶⁷ Zákon č. 250/2007 Z.z. z 9. mája 2007 o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

⁶⁸ Poučenie o implementácii/uplatňovaní smernice 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách zo dňa 3. 12. 2009 s. 15.

čnom sektore, z uvedeného dôvodu právna regulácia oblasti finančných služieb bude predmetom výskumu v nasledujúcej kapitole našej práce.

Smernica o nekalých obchodných praktikách je všeobecný právny predpis upravujúci nekalé obchodné praktiky v transakciách medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi. Vzťahuje sa na všetky obchodné praktiky podnikateľov voči spotrebiteľom, pokiaľ nie je výslovne uvedené inak, ako v prípade podmienok usadenia sa alebo režimov vydávania povolení.⁶⁹ V prípade, keď sú sektorové právne predpisy v rozpore so všeobecnými ustanoveniami smernice, majú prednosť príslušné ustanovenia *lex specialis*. Takýto rozpor je častý najmä z toho dôvodu, že *lex specialis* obsahuje podrobnejšie požiadavky na poskytovanie informácií pred uzatvorením zmluvy alebo prísnejšie pravidlá týkajúce sa spôsobu poskytovania informácií spotrebiteľom. Existencia osobitných predpisov Európskej únie v príslušnom sektore však uplatňovanie smernice nevyklučuje: v týchto prípadoch a vo vzťahu ku všetkým aspektom, na ktoré sa nevzťahuje *lex specialis*, smernica o nekalých obchodných praktikách dopĺňa tieto sektorové ustanovenia a vyplňa tak zvyšné medzery v oblasti ochrany spotrebiteľov pred nekalými obchodnými praktikami. Napríklad Nemecko, Rakúsko a Švédsko rozšírili všetky ustanovenia smernice na obchodné praktiky medzi podnikmi, zatiaľ čo Francúzsko urobilo to isté iba v prípade určitých ustanovení.⁷⁰

Článok 5 ods. 2 môžeme považovať za tzv. generálnu klauzulu smernice o nekalých obchodných praktikách, keďže obsahuje všeobecný zákaz nekalých obchodných praktík vo všeobecnosti a zároveň ustanovuje dve kumulatívne kritériá posúdenia otázky, kedy sa obchodná praktika považuje za nekalú, konkrétne:

- ak je v rozpore s požiadavkami odbornej starostlivosti,
- podstatne narušuje, alebo je spôsobilá podstatne narušiť ekonomické správanie priemerného spotrebiteľa.

Pojem odbornej starostlivosti je vzhľadom na vyššie uvedené ustanovenie vymedzený ako „*úroveň špeciálnej schopnosti a starostlivosti, ktorú možno rozumne očakávať od obchodníka pri jeho konaní voči spotrebiteľom, zodpovedajúca čestnej obchodnej praxi alebo všeobecnej zásade dobrej viery uplatňujúcej sa v oblasti obchodníckej činnosti*“. Tento pojem vychádza zo zásad, ktoré sa už osvedčili v právnych predpisoch členských štátov, ako napríklad „*čestná obchodná prax*“ a „*dobrá viera*“, pričom dodatočný význam sa prikla-

⁶⁹ Pozri bližšie článok 3 ods. 8 Smernice o nekalých obchodných praktikách.

⁷⁰ Poučenie o implementácii/uplatňovaní smernice 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách zo dňa 3. 12. 2009 s. 17.

dá normatívnym hodnotám, ktoré sa uplatňujú konkrétne v uvedenej oblasti podnikateľskej činnosti. Pri posudzovaní vplyvu obchodnej praxe berie smernica ako kritérium pojem priemerný spotrebiteľ, ktorý vytvoril Súdny dvor Európskej únie. Súdny dvor Európskej únie v otázke posudzovania rizika zavádzania spotrebiteľov z hľadiska požiadaviek na voľný pohyb tovarov rozhodol, že „... aby sa stanovilo, či konkrétny oznam, ochranná známka alebo reklamný oznam alebo vyhlásenie je klamlivé, je nevyhnutné zohľadniť predpokladané očakávanie priemerného spotrebiteľa, ktorý je riadne informovaný a primerane pozorný a obozretný“.⁷¹ Priemerný spotrebiteľ v judikatúre Súdneho dvora je kritická osoba, uvedomelá a obozretná vo svojom správaní na trhu, ktorý by mal sám vyvíjať iniciatívu a informovať sa o kvalite a cene produktov a robiť účinné rozhodnutia.⁷² Ako príklad môžeme uviesť, že „primerane obozretný spotrebiteľ“ nebude veriť tomu, že veľkosť propagačného označenia na balení zodpovedá propagačnému zväčšeniu veľkosti uvedeného produktu. Priemerný spotrebiteľ nebude pripisovať tovarom s označením „dermatologicky testované“ žiadne liečivé účinky, ktoré takéto tovary nemajú.⁷³ Na druhej strane priemerný spotrebiteľ v zmysle Smernice o nekalých obchodných praktikách nie je niekým, kto potrebuje iba malú ochranu, pretože je vždy schopný získať dostupné informácie a konať rozumne na ich základe. V slovenskej judikatúre sa s pojmom priemerný spotrebiteľ vysporiadal Najvyšší súd, v uznesení č. 3 Obo 77/2007 zo dňa 10. apríla 2008, keďže v konaní bolo potrebné zodpovedať otázku zameniteľnosti označení výrobkov u priemerného spotrebiteľa. V konaní už súd prvého stupňa dospel k názoru, že je potrebné vziať do úvahy celkový dojem názvu i výrobkov, ktorý zanecháva u priemerného spotrebiteľa, resp. či je spôsobilý vyvolať mylnú predstavu vo vedomí spotrebiteľskej verejnosti. Vnímanie priemerného spotrebiteľa, ale aj osôb s vyššou mierou erudovanosti, však nemožno zamieňať s nepozornosťou, keď v dôsledku subjektívnych okolností na strane týchto osôb môže sa stať chyba a dôjsť k nesprávnejmu označeniu predávajúceho. Česká judikatúra bola vo svojich rozhodnutiach pokrokovejšia a v rozsudku Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 30. 5. 2007, vyložila pojem v súlade so Smernicou a s judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie, konštatovaním, že hľadisko „priemerného spotrebiteľa“, ktorý má dostatok informácií

⁷¹ Vec C-210/96 Gut Springenheide a Tusky (Zbierka 1998, s. I-4657, bod 31).

⁷² Vec C-470/93 Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln e.V./Mars GmbH (Zbierka 1995, s. I-01923, bod 24).

⁷³ Vec C-99/01 Trestné konanie proti Gottfriedovi Linhartovi a Hansovi Bifflovi (Zbierka 2002, s. I- 09375, bod 35).

a je v rozumnej miere pozorný a opatrný, s ohľadom na jeho vlastné sociálne, kultúrne a jazykové faktory, by mal súd zakaždým vziať do úvahy. Následne v rozhodnutí Najvyššieho súdu z 23. 10. 2008 prišiel súd s tvrdením, že u dnešného tzv. priemerného spotrebiteľa má byť miera jeho pozornosti posudzovaná prísnejšie ako predtým, čím zároveň načrtol budúcnosť výkladu pojmu priemerný spotrebiteľ, ktorého opatrnosť a uvedomelosť pri uskutočňovaní ekonomických rozhodnutí by mala mať stúpajúcu tendenciu.

V zmysle ustanovení smernice o nekalých obchodných praktikách môžeme nekalé obchodné praktiky rozdeliť na dve skupiny, a to klamlivé a nekalé obchodné praktiky. Podľa ustanovení čl. 6 smernice o nekalých obchodných praktikách o klamlivú činnosť ide vtedy, *„keď obsahuje nesprávne informácie alebo keď sa tieto informácie klamlivo prezentujú, a zapríčiňuje alebo je schopná zapríčiniť, že priemerný spotrebiteľ urobí rozhodnutie o obchodnej transakcii, ktoré by inak neurobil“*. Na účely vnútroštátneho presadzovania sa najčastejšie používa toto ustanovenie spolu s ustanovením čl. 7 Smernice o nekalých obchodných praktikách o klamlivých opomenutiach konania. Za inováciu na úrovni EÚ sa považuje, že smernica harmonizuje aj pojem agresívne obchodné praktiky. Tieto praktiky sú predmetom čl. 8 a 9 smernice o nekalých obchodných praktikách a zabráňujú obchodníkom v uplatňovaní takých spôsobov predaja, ktoré znižujú slobodu výberu spotrebiteľov, a tým narúšajú ich ekonomické správanie. Agresívne praktiky v zmysle smernice sú *„praktiky, ktoré využívajú obťažovanie, nátlak, fyzickú silu alebo neprimeraný vplyv“*. Môžu sa vzťahovať na správanie vo fáze marketingu, ale takisto na praktiky počas transakcie alebo po jej realizácii. Agresívne praktiky súvisia so správaním, na ktoré sa vzťahujú aj iné právne predpisy v členských štátoch vrátane zmluvného a trestného práva. Smernica v tejto súvislosti prispela ďalšou vrstvou ochrany, ktorá sa môže uplatniť prostredníctvom verejných orgánov presadzovania právnych predpisov bez toho, aby bolo nevyhnutné začať trestnoprávne alebo občianskoprávne konanie. Príloha I. smernice – tzv. „čierna listina“ uvádza zoznam obchodných praktík, ktoré sa za každých okolností považujú za nekalé, a preto sú zakázané. Účelom tohto demonštratívneho výpočtu je zabrániť praktikám, ktoré sa na základe dlhodobých skúseností považujú za nekalé a umožniť orgánom dozoru, obchodníkom, odborníkom v oblasti marketingu a zákazníkom jednoduchšie identifikovať uvedené praktiky, a tak zvýšiť právnu istotu európskeho spotrebiteľa. V zmysle odôvodnenia Smernice o nekalých obchodných praktikách, toto sú jediné obchodné praktiky, ktoré môžu byť považované za nekalé bez toho, aby boli jednotlivo posudzované podľa ust. čl. 5–9. Inými slovami, ak

možno preukázať, že obchodník skutočne uplatnil danú praktiku, vnútroštátne orgány dozoru nemusia uplatniť kritérium vecného narušenia (tzv. material distortion test)⁷⁴ s cieľom prijať opatrenie a danú praktiku zakázať alebo uložiť sankciu. Vo väčšine systémov sa však spájajú prvky presadzovania práva prostredníctvom verejnoprávnych aj súkromnoprávnych prostriedkov. Medzi uplatňovanými sankciami sú napr. súdne príkazy, odškodné, správne poplatky a trestnoprávne sankcie a vo väčšine členských štátov je možné uložiť kombináciu uvedených sankcií. V prístupe slovenských súdov, ale aj správnych orgánov vo vzťahu k efektívnosti vynucovania zodpovednosti za nekalé obchodné praktiky, ako aj nekalosúťažné konanie voči spotrebiteľovi je možné vnímať problém v pomerne nízkych sankciách, ktoré sa pohybujú rádovo v niekoľkých tisícoch až desiatkachtisíc eur, čo logicky často vedie k laxnému prístupu súkromnoprávnych, ako aj verejnoprávnych predpisov na ochranu spotrebiteľa. Podľa Vozára, aj keď nekalé obchodné praktiky sú v našom právnom poriadku upravené v zákone o ochrane spotrebiteľa a účelom tejto právnej úpravy je predovšetkým chrániť spotrebiteľa, obchodné nekalosúťažné praktiky môžu byť predmetom žaloby v zmysle ust. § 44 Obchodného zákonníka. Pojem nekalá obchodná praktika považuje za širší okruh konania ako nekalá súťaž.⁷⁵ Faktom je, že v niektorých zahraničných právnych úpravách sa nekalé obchodné praktiky považujú za súčasť práva proti nekalej súťaži. V tejto súvislosti ďalej uvádza, že existuje množstvo európskych právnych predpisov, ktorých pôsobnosť pravidiel sa prekrýva s pôsobnosťou pravidiel slovenského práva proti nekalej súťaži. Vozár ďalej tvrdí, že je zrejmé, vzhľadom na to, aké pojmové znaky sa objavujú jednak v definícii klamlivej obchodnej praktiky, definovanej v čl. 6 ods.1 a ods. 2 Smernice o nekalých obchodných praktikách, ktorý bol transponovaný do ust. § 8 ods. 1 ods. 2 Zákona o ochrane spotrebiteľa a na druhej strane v skutkových podstatách klamlivej reklamy v ust. § 45 ods. 1 Obchodného zákonníka, klamlivého označenia tovaru a služieb podľa ust. § 46 Obchodného zákonníka, alebo vyvolania nebezpečenstva zámeny podľa ust. § 47 Obchodného zákonníka, ktoré možno kvalifikovať ako klamlivú obchodnú praktiku v zmysle ust. § 8 ods. 1 a ods. 2 Zákona o ochrane spotrebiteľa, že by mohli byť súčasne kvalifikované aj ako jedna z troch vyššie uvedených podstat nekalej súťaže, resp. podľa generálnej klauzuly proti nekalej súťaži.⁷⁶

⁷⁴ T. j. posúdiť vplyv danej praktiky na ekonomické správanie priemerného spotrebiteľa.

⁷⁵ Vozár, J.: Právo proti nekalej súťaži. Bratislava: VEDA. 2013. s. 104.

⁷⁶ Tamže s. 78.

3.9 Zelená kniha o retailových finančných službách na jednotnom trhu zo dňa 30. 4. 2007

Zelená kniha na základe Bielej knihy o politike finančných služieb na roky 2005–2010, výsledkov sektorového prieskumu retailového bankovníctva a priebežnej správy o komerčnom poistení priniesla posilnenie a prehĺbenie nášho porozumenia problémov, s ktorými sa stretávajú spotrebitelia a odvetvie v oblasti retailových finančných služieb a o určenie priestoru na ďalšie iniciatívy v tejto oblasti a prekážok v nich. Hlavným cieľom Zelenej knihy bolo prehĺbenie porozumenia problémov, s ktorými sa stretávajú spotrebitelia a odvetvie pri poskytovaní retailových finančných služieb najmä bežné účty a úvery, poisťné, dôchodkové, sporivé a investičné produkty, platobný styk pre spotrebiteľov.

Navrhované opatrenia možno stručne zhrnúť do nasledovných skupín:

- Zníženie cien prostredníctvom podpory hospodárskej súťaže (napr. mobilita zákazníkov).
- Zvýšenie možností výberu, kvalitu a inovácie.
- Zvýšenie dôvery spotrebiteľa (ochrana záujmov spotrebiteľa, zabezpečenie právnej istoty spotrebiteľov, zaručenie prístupu k primeranému odškodneniu a podpora spoľahlivých finančných inštitúcií).
- Posilnenie postavenia spotrebiteľa (finančná gramotnosť, poskytovanie informácií, objektívne poradenstvo spotrebiteľom, založené na profile zákazníka).⁷⁷

3.10 Výbor Európskeho parlamentu pre vnútorný trh a ochranu spotrebiteľa (IMCO)

Výbor pre vnútorný trh a ochranu spotrebiteľa je zodpovedný za koordináciu národných právnych predpisov v oblasti vnútorného trhu a colnej únie na úrovni Spoločenstva, najmä čo sa týka voľného pohybu tovaru, vrátane harmonizácie technických noriem, práva usadiť sa a slobody poskytovať služby s výnimkou finančných a poštových služieb. Prijíma tiež opatrenia zamerané na identifikáciu a odstránenie možných prekážok fungovania vnútorného

⁷⁷ Zelená kniha EÚ (angl. *EU Green Paper*) je dokument vydávaný Európskou komisiou určený na vyvolanie diskusie a na spustenie procesu pripomienkovania rôznych dokumentov na európskej úrovni. Európska komisia vydáva zelené knihy za účelom, aby naznačila návrhy budúcej legislatívy EÚ. Po ukončení pripomienkovania vydáva Európska komisia dokument s názvom Biela kniha EÚ.

3. Finančné služby v Európskej únii

trhu a napokon sa zaoberá presadzovaním a chránením hospodárskych záujmov spotrebiteľov v rámci vnútorného trhu. Európska únia má v celosvetovom meradle vedúcu pozíciu v oblasti zavádzania nových a zodpovednejších pravidiel pre finančný sektor. Vďaka súhlasu Európskej rady s návrhom Európskej komisie o jednotnom mechanizme dohľadu sme položili jeden zo základných kameňov skutočnej európskej bankovej únie nevyhnutnej na to, aby sa v budúcnosti predišlo situáciám, v ktorých by vlády museli podporovať nezodpovedné banky na úkor svojich vlastných rozpočtov. Táto ambiciózna práca v rámci Európskej únie začína prinášať výsledky, čo sa prejavuje obnovovaním dôvery vo finančné trhy a postupným návratom investorov do hospodárstiev, ktoré sa nachádzali v ťažkej situácii.⁷⁸

⁷⁸ Všeobecná správa o činnosti Európskej únie str. 4 dostupné online na: <http://Národná banka Slovenska.flaw.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/Pravnicka_fakulta/Sluzby/Kniznica/O_kniznici/Sprava_o_EU_2012.pdf>.